

"Egy kiállítás képei", avagy magyar betyárok Párizsban

A párizsi világkiállítás furcsa meglepetése

Ponori Török Aurél, a nagy tekintélyű antropológus professzor döbbenetesen állt meg a magyar pavilon egyik kiállítóvitrinje előtt az 1878-as párizsi világkiállításon. Marcona tekintetű, viharedzett arcú férfiak néztek rá a múlt századi fényképekről. Ruházatukról az Alföld jellegzetes öltözködésére ismert, némelyik subát, báránybőr sapkát vagy kalapot, gombsoros mellényt viselt, néhányukon gatyva vagy szűr volt. A képsorozatot Letzer Lázár szegedi fényképész 1872-1873 között készítette alföldi betyárokról, a rablókat a törvény kezére juttató Ráday Gedeon királyi biztos megbízásából. A főbűnösök képe és a rájuk kiszabott büntetés közzététele a további bűncselekményektől való elrettentést szolgálta. Ám a tudós professzorból a megdöbbenést az váltotta ki - okkal -, hogy a kiállított betyárportrék s mellettük más köztörvényes bűnözők koponyái a magyarság legjellemzőbb típusait voltak hivatottak bemutatni!

Egy csinos, bőrbbe kötött kapcsos kis album rejti az elítélt rablógyilkosok, útonállók képmását.

Zsiványok, lóköttők és futóbetyárok

A rablóbandák szabad garázdálkodását az 1863-tól 1866-ig tartó szűk esztendő éhsége (aszály, éhezés, fagy, kolerajárvány) váltotta ki, de az ország népét elnyomó idegen hatalom elleni lázadás is táplálta. A Szegedi Napló beszámolója szerint "A régi betyárvilág megújhdott és rémtetteivel rettegésbe ejtette az Alföld népét. Fényes nappal betörtek városokba, helységekbe s a legvakmerőbb módon úzték fosztogatásaikat." Az ügy nem tűrt halasztást. 1869-ben a belügyminiszter Ráday Gedeon királyi biztost küldte az Alföldre a közbiztonság helyreállítására, aki a félországnyi vidék összes gyanús egyénét mind összefogatta, s a szegedi várba szállíttatta. A rovott előéletű emberek közt egyaránt voltak zsiványok, útonállók, házások, lóköttők, kapcabetyárok és az ún. futóbetyárok, akik azért rejtőzködtek a hatóság elől, mert pl. katonaszökevények voltak. Bár a foglyok száma néha az ezret is meghaladta, alig egy-kettő volt olyan, akit szabadon bocsátottak. A többi az évek hosszú során mint vizsgálati rab szenvedett. A kegyetlen bánásmód és a kínvallatás következtében igen sokan lelték halálukat a várbörtönben. 1869 és 1871 között 2242 bűnesetet vizsgáltak. A befogott gyanúsítottak száma több mint 500 volt. A felállított 8 tagú bíróság "olyan volt, mint aratás után a cséplőgép, melybe szünet nélkül rakják a kévét" (Edvi Illés). A rablógyilkosságért, rablásokért, lopásokért halált vagy 10-20 évi börtönbüntetést szabott ki a

bíróság. A fotókon a betyárbandák leghírhedtebb tagjait örökítették meg a szegedi várban fogva tartott több száz személy közül. A legteljesebb betyársorozattal, 42 hírhedt múlt századi betyár portréjával a Magyar Természettudományi Múzeum rendelkezik. Egy csinos, bőrbe kötött, kapcsos kis album rejti az elítélt rablógyilkosok, útonállók képmását.

Rózsa Sándor betyár, subás, kalapos képe

A legderekabb útonálló

Az alföldi betyárvilágról ma is romantikus elképzelés él a magyar köztudatban. A társadalmi-politikai rend ellen sajátos módon tiltakozó és azt kijátszó, szabadon élő bátor és üldözött lázadó jelenik meg lelki szemünk előtt. Az idegen elnyomó hatalommal nyíltan szembeszegülő, a legszegényebbeket és a kiszolgáltatottakat pártfogoló bújdosó betyárok együttérzést váltottak ki az emberekből. A nép - olykor kényszerből vagy érdekből - együttműködött a betyárokkal, sőt szabadságvágyukat megtestesítő dalokat, balladákat költött róluk. S bár némelyikük részt vett az 1848-as szabadságharcban, valójában nincs mit szépíteni, többségük közönséges bűnöző, gazember volt. A sorozat portréi közt ott van a már életében legendává vált Rózsa Sándor subás, kalapos képe is, aki 1869-ben került Ráday csapdájába, a szegedi várbörtönbe. A rablóvezér vakmerősége nem ismert határt. Egy alkalommal pl., amikor Rózsa Sándor a fogságból kegyelem útján kiszabadult, Péteri-pusztán a robogó vonatot állította meg, hogy kirabolja. "A puszták királya" néven emlegetett híres betyár sírját - valószínűleg egyetlenként a betyároké közül - még napjainkban is gondozzák a szamosújvári temetőben.

Bajdor János betyárt kora és a puszták népe úgy ismerte, mint egy hőst

Egy másik matadorról így ír tulajdon védőügyvédje, Ruszti Reizner János: *"Bajdor Jánost kora és a puszták népe úgy ismerte, mint egy hőst, telve nemes irányokkal. Bomlott utána az asszony nép, pedig voltaképp a betyárok közt is a legaljasabb volt, ki képes volt kenyeres czimboráját galádul elföldelni, és az ágrólszakadt szegény özvegynek libáját ellopni. A tárgyalás idején mintegy 35 év körüli szép szálas ember volt. Megnyerő, piros arcú, lenge járású, vállas és bátor tekintetű ember. Felesége csinos menyecske volt, az urát rendkívül szerette. Midőn kérdezték, hogy mint szerethette azt a rossz embert, azt felelte: "Hogyne szerettem volna, mikor ő volt a pusztán a legszebb, legderekabb ember."*

Ágnes Kustár and Szabolcs Makra
irodalomjegyzék
all terms